

ლევან თაყვაძე*

წამებისა და დამამცირებელი ან არაადამიანური მოპყრობის კვალიფიკაციის პრობლემები ოჯახური ძალადობის კატეგორიის საქმეებში საქართველოს საერთო სასამართლოების პრაქტიკის მიხედვით

საქართველოს საერთო სასამართლოების პრაქტიკაში დანაშაულის კვალიფიკაციის პრობლემა არც თუ ისე იშვიათი შემთხვევაა. განსაკუთრებით ეს ეხება ისეთ დანაშაულებს, რომელთა შორისაც, ზღვრის გავლება რთულია. ასეთ შემთხვევათა რიცხვში არის საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის (შემდგომში – სსსკ) 144¹ (წამება)¹ და 144³ (დამამცირებელი ან არაადამიანური მოპყრობა)² მუხლებით გათვალისწინებული დანაშაულები. მნიშვნელოვანია მათი გამიჯვნა – ერთმანეთისგან და სხვა დანაშაულებისგან.

სამეცნიერო სტატიის ნარმოდგენილია ოჯახური ძალადობის³ კატეგორიის სისხლის სამართლის საქმეები, რომლებშიც ზემოხსენებულმა პრობლემამ იჩინა თავი და რომლებიც განხილულია საქართველოს სამივე ინსტანციის სასამართლოს მიერ.

საკვანძო სიტყვები: წამება, დამამცირებელი მოპყრობა, არაადამიანური მოპყრობა, კვალიფიკაცია, ოჯახური ძალადობა, სასამართლო პრაქტიკა.

1. შესავალი

ნაშრომი შეეხება წამებისა და დამამცირებელი ან არაადამიანური მოპყრობის კვალიფიკაციის პრობლემებს ოჯახური ძალადობის კატეგორიის საქმეებში საქართველოს საერთო სასამართლოების პრაქტიკის მიხედვით.

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის მოსამართლე.

¹ სსსკ-ს 144¹ მუხლის პირველი ნაწილი – „წამება, ესე იგი პირისათვის ან მესამე პირისათვის ისეთი პირობების შექმნა ან ისეთი მოპყრობა, რომელიც თავისი ხასიათით, ინტენსივობით ან ხანგრძლივობით იწვევს ძლიერ ფიზიკურ ტკივილს ან ფსიქიკურ ან მორალურ ტანჯვას და რომლის მიზანია ინფორმაციის, მტკიცებულების ან აღიარების მიღება, პირის დაშინება ან იძულება ანდა პირის დასჯა მის ან მესამე პირის მიერ ჩადენილი ან სავარაუდოდ ჩადენილი ქმედებისათვის“.

² სსსკ-ს 144³ მუხლის პირველი ნაწილი – „პირის დამცირება ან იძულება, არაადამიანურ, პატივისა და ღირსების შემლახავ მდგომარეობაში ჩაყენება, რაც მას ძლიერ ფიზიკურ, ფსიქიკურ ტკივილს ან მორალურ ტანჯვას აყენებს“.

³ სსსკ-ს 11¹ მუხლი „ოჯახური დანაშაული ნიშნავს ოჯახის ერთი წევრის მიერ ოჯახის სხვა წევრის მიმართ ამ კოდექსის 109-ე, 115-ე, 117-ე, 118-ე, 120-ე, 126-ე, 133¹, 133², 137-ე–141-ე, 143-ე, 144-ე–144³, 149-ე–1511, 160-ე, 171-ე, 187-ე, 253-ე–255¹, 381¹ და 381² მუხლებით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენას. ოჯახური დანაშაულისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა განისაზღვრება ამ მუხლში აღნიშნული საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი მუხლით, ამ მუხლზე მითითებით“. ამავე მუხლის შენიშვნის პირველი ნაწილით „ამ კოდექსის მიზნებისთვის ოჯახის წევრად ითვლება: დედა, მამა, პაპა, ბებია, მეუღლე, არარეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფი პირი, შვილი (გერი), მინდობით აღსაზრდელი, მინდობით აღმზრდელი (დედობილი, მამობილი), დედინაცვალი, მამინაცვალი, შვილი-შვილი, და, ძმა, მეუღლის მშობელი, არარეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფი პირის მშობელი, შვილის მეუღლე (მათ შორის, არარეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფი), ყოფილი მეუღლე, ნარსულში არარეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფი პირი, მეურვე, მზრუნველი, მხარდამჭერი, მეურვეობისა და მზრუნველობის ქვეშ მყოფი პირი, მხარდაჭერის მიმღები, აგრეთვე პირები, რომლებიც მუდმივად ეწევიან ან ეწეოდნენ ერთიან საოჯახო მეურნეობას“.

ლ. თევზაძე, წამებისა და დამამცირებელი ან არაადამიანური მოპყრობის კვალიფიკაციის პრობლემები ოჯახური ძალადობის კატეგორიის საქმეებში საქართველოს საერთო სასამართლოების პრაქტიკის მიხედვით

დამნაშავე პირთა გამოვლენა, სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მიცემა და მსჯავრდება სახელმწიფოს უპირველესი მოვალეობაა. მიუხედავად ამისა, სასამართლო პრაქტიკაში, მოცემული ფუნქციის შესრულებისას, საქმეთა სიმრავლისა თუ სირთულის გამო, თავი იჩინა წამებისა და არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის მოპყრობის კვალიფიკაციის პრობლემებმა,⁴ რაც აისახა გამამართლებელ თუ ზემდგომი ინსტანციის მიერ შეცვლილ განაჩენებში.

აღნიშვნას საჭიროებს ის, რომ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის მე-3 მუხლი – წამების აკრძალვა, წარმოადგენს იმ მცირე ჩამონათვალადან ერთ-ერთს, რომლისგანაც გადახვევა დაუშვებელია. არანაირი გამონაკლისი გარემოება არ შეიძლება წარმოდგენილ იქნეს სახელმწიფო მხარის მიერ მის იურისდიქციაში შემავალ ტერიტორიაზე წამების აქტის გასამართლებლად.⁵ წამება აბსოლუტური უფლებაა და მისი გამართლება არ შეიძლება რაიმე საზოგადოებრივი აუცილებლობით ან სახელმწიფოებრივი ინტერესებისათვის.⁶

მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს დიდი პრაქტიკა აქვს წარმოდგენილ საკითხებთან მიმართებით, საქართველოს საერთო სასამართლოების პრაქტიკის კვლევა, აქტუალობასთან ერთად, ქართული სინამდვილისთვის დიდი სიახლეა. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ წამებისა და დამამცირებელი ან არაადამიანური მოპყრობის პრაქტიკის განხილვისთვის ნაშრომში შერჩეულია ასევე ერთ-ერთ ყველაზე აქტუალური – **ოჯახური ძალადობის** კატეგორია.

სტატიაში მოცემულია საქართველოს საერთო სასამართლოების პრაქტიკის ძირითადი სურათი ოჯახური ძალადობის კატეგორიის საქმეებში წამებისა და დამამცირებელი ან არაადამიანური მოპყრობის ერთმანეთისგან და სხვა დანაშაულებისგან გამიჯვნის შესახებ.

2. წამებისა და დამამცირებელი ან არაადამიანური მოპყრობის გამიჯვნა ერთმანეთისგან ოჯახური ძალადობის კატეგორიის საქმეებში საქართველოს საერთო სასამართლოების პრაქტიკის მიხედვით

განვიხილოთ განაჩენი, რომელშიც გ.გ., სხვა დანაშაულთან ერთად, ცნობილ იქნა დამნაშავედ სსსკ-ს 11¹, 144¹ მუხლის პირველი ნაწილით. გ.გ.-ს მიერ ჩადენილი ქმედებები გამოიხატა შემდეგში: საკუთარ საცხოვრებელ სახლში, მთვრალმა გ.გ.-მ თავის მეუღლეს – ლ.ბ.-ს მოსთხოვა ვახშმის მომზადება. მეუღლემ დროულად არ მოუმზადა ვახშამი, რაზეც განაწყენებულმა გ.გ.-მ, გენდერული შეუწყნარებლობის მოტივით, რომ თითქოს ოჯახში საჭმლის მომზადება მხოლოდ ქალის მოვალეობაა, გადაწყვიტა ლ.ბ.-ს დასჯა, რისთვისაც განიზრახა მისი წამება. იგი ჯერ თმაში სწვდა და სცემა ლ.ბ., ხოლო როდესაც იგი შეეცადა წინააღმდეგობის გაწევას, დანაშაულებრივი ქმედების გაადვილების მიზნით, გადაწყვიტა მისი შებოჭვა და თავისუფლების აღკვეთა. ამ მიზნით, გ.გ.-მ იატაკზე წააქცია ლ.ბ. და ხელები შეუბოჭა

⁴ იხ. ასევე, *მამალაძე ე., დათეშიძე ნ.*, წამების აკრძალვა: ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 და მე-6 მუხლებით გათვალისწინებული სტანდარტების ასახვა ეროვნულ სასამართლო პრაქტიკაში, თბ., 2019, 10.

⁵ *სვანიძე ე.*, არასათანადო მოპყრობის ეფექტიანი გამოძიება, ევროპული სტანდარტების სახელმძღვანელო პრინციპები, თბ., 133.

⁶ *ლეკვიშვილი მ., მამულაშვილი გ., თოდუა ნ.*, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, წიგნი I, ნაწილი პირველი, თბ., 2023, 394.

პლასტმასის სალტეით, ე.წ. „ხამუტით“. როდესაც მან სცადა ფეხების შებოჭვაც, ლ.ბ. შეენინა აღმდეგა და მის დასამორჩილებლად გ.გ.-მ ფეხში ჩაარტყა დანა, რითაც ფიზიკური ტკივილი მიაყენა. ფეხებისა და ხელების შებოჭვის შემდეგ, გ.გ.-მ ლ.ბ.-ს აყენებდა სიტყვიერ და ფიზიკურ შეურაცხყოფას, კერძოდ, რამდენიმე საათის განმავლობაში ხელებსა და ფეხებს ურტყამდა სხეულზე.⁷

დაცვის მხარის სააპელაციო საჩივრის მიუხედავად (აპელანტი ითხოვდა გამამართლებელი განაჩენის დადგენას), სააპელაციო სასამართლოს განაჩენით, პირველი ინსტანციის სასამართლოს განაჩენი დარჩა უცვლელი.⁸

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განაჩენით, სააპელაციო სასამართლოს განაჩენში შევიდა ცვლილება: მსჯავრდებულ გ.გ.-ს ქმედება სსსკ-ს 11¹,144¹ მუხლის პირველი ნაწილიდან გადაკვალიფიცირდა, ამავე კოდექსის 11¹,144³ პირველ ნაწილზე.⁹ როგორც მასალეზის შესწავლით გაირკვა, საკასაციო სასამართლო არ დაეთანხმა პირველი ინსტანციისა და სააპელაციო სასამართლოების იმ სამართლებრივ შეფასებას, რომელიც მათ მისცეს დაზარალებულ ლ.ბ.-ს მიმართ მსჯავრდებულ გ.გ.-ს მიერ ჩადენილ ქმედებას – ნამების ნაწილში. ქვედა ინსტანციის სასამართლოებმა მიიჩნიეს, რომ მსჯავრდებულმა აღნიშნული ქმედება, თავისი მეუღლის მიმართ, ჩაიდინა მისი დასჯის მიზნით, მის მიერ ჩადენილი ქმედების გამო. დაზარალებულის მოქმედება, რომლითაც მან მოძალადე ქმრის მრისხანება და ამ უკანასკნელის მიერ მისი დასჯა გამოიწვია, მდგომარეობდა იმაში, რომ გვიან სალამოს, შინ დაბრუნებულ და მთვრალ მოძალადეს დროულად ვერ მიუტანა საჭმელი, რის გამოც მსჯავრდებულმა, გენდერული შეუწყნარებლობის მოტივით, რომ თითქოს ოჯახში საჭმლის მომზადება მხოლოდ ქალის მოვალეობაა, გადაწყვიტა ლ.ბ.-ს დასჯა, რისთვისაც განიზრახა მისი ნამება. ამ ნაწილში სასამართლოების სამართლებრივი დასკვნა, მთლიანად დაემთხვა პირის ბრალდების შესახებ პროკურორის დადგენილებაში მოცემულ მსჯელობასა და დასკვნას.

საკასაციო სასამართლომ გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტით შეაფასა დაზარალებულის მიერ გამოძიებაში მიცემული ურთიერთსაწინააღმდეგო ჩვენებები და მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ ლ.ბ.-ს მიერ გაცემული პასუხებით სრულიად გარკვეული და დადგენილი იყო მსჯავრდებულ გ.გ.-ს მოქმედების მიზეზი – სიმთვრალით გამოწვეული აგრესია ცოლის მიმართ, (და არა დასჯა) რის გამოც არ არსებობდა სამართლებრივი საფუძველი მსჯავრდებულის მიერ ჩადენილი ქმედების ნამებად კვალიფიკაციისთვის, რადგან არ დადგინდა ის სუბიექტური ნიშანი, რაც აუცილებელია ნამების იურიდიული შემადგენლობის არსებობისათვის, კერძოდ, დაზარალებულის დასჯის სპეციალური მიზანი. მართალია, ქვედა ინსტანციის სასამართლოებმა კრიტიკულად არ შეაფასეს დაზარალებულის ურთიერთსაწინააღმდეგო ჩვენებები დასჯის სპეციალურ მიზანთან დაკავშირებით, თუმცა, საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ სწორად გადააკვალიფიცირა მსჯავრდებულ გ.გ.-ს ქმედება სსსკ-ს 11¹,144¹ მუხლის პირველი ნაწილიდან ამავე კოდექსის 11¹,144³ მუხლის პირველ ნაწილზე. საკასაციო პალატის დასკვნით, მსჯავრდებულ გ.გ.-ს მოქმედება დაზარალებულ ლ.ბ.-სთვის მიყენებული სიტყვიერი და ფიზიკური შეურაცხყოფის, ასევე, მის მიმართ ჩადენილი სხვაგვარი ძალადო-

⁷ ბოლნისის რაიონული სასამართლოს 2018 წლის 13 ნოემბრის განაჩენი საქმეზე №1/112-18.

⁸ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2019 წლის 29 მარტის განაჩენი საქმეზე №1ბ/219-19.

⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2019 წლის 1 ნოემბრის განაჩენი საქმეზე №356აპ-19.

ბის ნაწილში, შეიცავდა ისეთი მართლსაწინააღმდეგო ქმედების შემადგენლობას, როგორცაა დამამცირებელი და არაადამიანური მოპყრობა.

საკასაციო სასამართლოს მიერ გ.გ.-ს ქმედების სწორი კვალიფიკაციის მიუხედავად, დისპოზიციის კუთხით, გ.გ.-ს ქმედება უნდა შეეფასებინა მხოლოდ არაადამიანური მოპყრობით, მაშინ როდესაც გ.გ.-ს ქმედება დამამცირებელ მოპყრობადაც შეფასდა. სამივე ინსტანციის სასამართლომ გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტით დადგენილად მიიჩნია პირის ბრალდების შესახებ დადგენილებაში აღწერილი ფაქტობრივი გარემოებები, ერთადერთი განსხვავებით, რომ საკასაციო სასამართლომ გამოიწვია დასჯის სპეციალური მიზანი, რომელმაც საბოლოოდ კვალიფიკაციის შეცვლა გამოიწვია და გ.გ.-ს ქმედება შეფასდა როგორც დამამცირებელი, ისე არაადამიანურ მოპყრობად. თუ საკასაციო სასამართლო აღნიშნულ დასკვნამდე მივიდა, მაშინ მასვე, ამავე განაჩენით, უნდა განესაზღვრა რომელი ქმედებები იყო გ.გ.-ს მხრიდან დამამცირებელი და რომელი – არაადამიანური. უფრო მეტიც, საკასაციო სასამართლოს ზემოაღნიშნულ გადაწყვეტილებაში უნდა განეხილა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტები¹⁰ და მოეხდინა მათი ანალიზი, რითაც მეტად დასაბუთებული გახდებოდა გ.გ.-ს ქმედების სამართლებრივად სწორი შეფასება, დანაშაულის სპეციფიკისა და მისი ელემენტების გათვალისწინებით.

არასათანადო მოპყრობა, რომელიც არ წარმოადგენს წამებას, რადგან მას არ გააჩნია საკმარისი ინტენსივობა და მიზანი, კვალიფიცირდება როგორც არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობა. ისევე როგორც ევროკონვენციის მე-3 მუხლთან დაკავშირებული ყველა შეფასება, აღნიშნული შეფასებაც წარმოებს ფარდობითობის საფუძველზე.¹¹ წამებასა და არაადამიანურ მოპყრობას შორის უმთავრესი განსხვავება მდგომარეობს მიყენებული ტანჯვის სიმძიმეში. არაადამიანური მოპყრობა გულისხმობს წამებასთან შედარებით ნაკლები სიძლიერისა და ინტენსივობის არაადამიანურ მოპყრობას.¹²

საინტერესოა კიდევ ერთი სისხლის სამართლის საქმე, რომელიც განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს. გ.რ.-ს, სხვა დანაშაულებთან ერთად, ბრალი დაედო სსსკ-ის 11¹, 144³ მუხლის მე-2 ნაწილის „ვ“ ქვეპუნქტით¹³, რაც გამოიხატა შემდეგში: გ.რ. მეუღლეს ი.კ.-ს, დანის გამოყენებით სიცოცხლის მოსპობის, კერძოდ, თავის მოჭრის მუქარით აიძულებდა ელიარეზინა, რომ სქესობრივი კავშირი ჰქონდა თავისივე ბიძაშვილთან. ი.კ.-ს მხრიდან ამ ფაქტის

¹⁰ მგ., „მოპყრობა მიიჩნევა არაადამიანურად, როდესაც ის არის წინასწარი განზრახვით ჩადენილი, სისასტიკის მინიმალურ ზღვარს ცდება და იწვევს სხეულის რეალურ დაზიანებას ან ძლიერ ფიზიკურ ან ფსიქიკურ ტანჯვას, ხოლო როდესაც მოპყრობა შეურაცხყოფს ან ამცირებს პირს, გამოხატავს რა პატივისცემის ნაკლებობას ან აკნინებს მის ღირსებას ან აღძრავს მასში შიშის, ტანჯვისა და არასრულფასოვნების ისეთი ხარისხის განცდას, რომელსაც შეუძლია მისი მორალური თუ ფიზიკური გამძლეობის გატეხვა, აღნიშნული უნდა შეფასდეს როგორც დამამცირებელი მოპყრობა“, იხ. *Pretty v. The United Kingdom*, ECHR, (Application no. 2346/02), 29 April 2002; ასევე იხ. *Ireland v. The United Kingdom*, ECHR, (Application no. 5310/71), 18 January 1978; *Gäfgen v. Germany*, ECHR, (Application no. 22978/05), 30 June 2008; *Bouyid v. Belgium*, ECHR, (Application no. 23380/09), 28 September 2015.

¹¹ წამების აკრძალვა, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლის განხორციელება, გზამკვლევი, თბ., 2005, 64.

¹² *ბოხაშვილი ბ.*, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი, თბ., 2004, 151.

¹³ ...„ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევით, მათი რასის, კანის ფერის, ენის, სქესის, რელიგიისადმი დამოკიდებულების, აღმსარებლობის, პოლიტიკური ან სხვა შეხედულებების, ეროვნული, ეთნიკური, სოციალური კუთვნილების, წარმოშობის, საცხოვრებელი ადგილის, ქონებრივი ან წოდებრივი მდგომარეობის გამო“.

უარყოფის შემდეგ, გ.რ.-მ, სქესის ნიშნით, დაიწყო ძალადობა მეუღლეზე, პარკიდან ამოიღო ხელკეტი, ნებოვანი ლენტის დიდი ხვეულა და ძალის გამოყენებით გაათრია დაზარალებული სააბაზანოში, რის გამოც ი.კ.-მ განიცადა ძლიერი ფსიქიკური და ფიზიკური ტკივილი და მორალური ტანჯვა.¹⁴ გ.რ., დაზარალებულს ნელ-ნელა ახვედა კაბის ნაჭრებს, იხვევდა ხელზე და ურტყამდა სახეში, იმ მიზნით, რომ დაზარალებულს დაესახელებინა საყვარლის ვინაობა. ი.კ.-მ შეძლო გაქცევა, კარის გაღება და საშველად ხალხის მოხმობა, თუმცა, გ.რ.-მ მეუღლე ძალით შეათრია სახლში და ჩაუკეტა კარი შიგნიდან, რის შემდეგაც დააგდო სანოლზე და ხელის ყელზე ძლიერად მოჭერით დაიწყო მისი დახრჩობა. პარალელურად, დაემუქრა მოკვლით, რა დროსაც დაზარალებულმა განიცადა ძლიერი შიში და ტანჯვა. გ.რ.-ს ქმედებებმა, ფიზიკურმა ძალადობამ, აგრესიამ, ისევე როგორც მისმა ეჭვებმა, გამოიწვია დაზარალებულში დაუცველობის გრძნობა, ფსიქოლოგიური დათრგუნვა, დამცირება და მისი მორალური ტანჯვა.¹⁵

სასამართლომ გ.რ. ყველა წარდგენილ ბრალდებაში დამნაშავედ ცნო, მათ შორის, სსსკ-ის 11¹, 144³ მუხლის მე-2 ნაწილის „ვ“ ქვეპუნქტით და სასჯელის სახედ და ზომად განუსაზღვრა – 7 წლით თავისუფლების აღკვეთა. სასამართლოს აზრით, გ.რ.-ს მხრიდან რამდენიმე საათიანი ფიზიკური ძალადობა მეუღლეზე ჩაკეტილ ბინაში, დანის გამოყენებით სიცოცხლის მოსპობის მუქარა, საყვარლის ვინაობის დასახელების მოტივით ცემა, დამცირება, რაც გამოიხატა საკუთარ ბიძაშვილთან სქესობრივი კონტაქტის არსებობის ფაქტის აღიარების მოთხოვნაში ი.კ.-ს მიმართ, დაზარალებულის ფსიქიკაზე ზემოქმედების და დათრგუნვის მიზნით, დანასთან ერთად, ე.წ. „სკოჩის“ და ხელკეტის დემონსტრირება, წარმოადგენს ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის მე-3 მუხლით დაცული უფლების დარღვევას. ზემოაღნიშნული ქმედებების განხორციელების მიზანს წარმოადგენდა ი.კ.-ს დამცირება და მისი ღირსების დაკნინება – სწორედ ისე, რომ გ.რ.-ს საკუთარი უპირატესობა და ძლევამოსილება დაედასტურებინა დაზარალებულებისათვის, რათა ამ უკანასკნელს დაუფლებოდა უმწეობის განცდა და ვერ გაეხედა მისთვის წინააღმდეგობის განწევა. სასამართლომ დაადგინა, რომ პიროვნების, როგორც სხვათა, ისე საკუთარ თვალში დამცირებად, პატივისა და ღირსების შემლახავ მდგომარეობაში ჩაყენებად უნდა შეფასდეს ი.კ.-სთვის იმ ხარისხის ფიზიკური ტკივილისა და სულიერი ტანჯვის მიყენება, რის თაობაზეც ისაუბრა დაზარალებულმა დაკითხვისას.¹⁶

უნდა აღინიშნოს, რომ, მართალია, საქალაქო სასამართლომ სწორად იმსჯელა გ.რ.-ს მხრიდან არაადამიანური მოპყრობის ჩადენის თაობაზე, თუმცა, ყურადღების მიღმა დარჩა ის გარემოება, რაც თავად ბრალდების ფორმულირებიდანაც იკვეთება, რომ გ.რ. არაადამიანურ მოპყრობას ჩადიოდა მეუღლის მხრიდან ლალატის აღიარების მოთხოვნით. ვინაიდან გ.რ.-ს მოპყრობამ დაზარალებულის მიმართ თავისი ხასიათით, ინტენსივობით და ხანგრძლივობით მიაღწია ძლიერ ფიზიკურ ტკივილს, ფსიქიკურ და მორალურ ტანჯვას, რაც განხორციელდა

¹⁴ აღსანიშნავია, რომ მორალური ტანჯვა, ფსიქიკური ტანჯვის ერთ-ერთი გამოვლინების ფორმაა, შესაბამისად, მისი ცალკე გამოყოფა, არ არის მართებული. ამასთან, საერთაშორისო კონვენციებიც არ იყენებს ამ სიტყვას – მორალური. იხ. დვალიძე ი., ხარანაული ლ., თუმანიშვილი გ., ნიქარიშვილი კ., ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულები საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით, თბ., 2019, 151.

¹⁵ თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2020 წლის 9 მარტის განაჩენი №1/4381-19.

¹⁶ თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2020 წლის 9 მარტის განაჩენი საქმეზე №1/4381-19.

ლ. თევზაძე, წამებისა და დამამცირებელი ან არაადამიანური მოპყრობის კვალიფიკაციის პრობლემები ოჯახური ძალადობის კატეგორიის საქმეებში საქართველოს საერთო სასამართლოების პრაქტიკის მიხედვით

აღიარების მიღების მიზნით, სახელმწიფო ბრალდებას გ.რ.-ს ქმედება უნდა დაეკვალიფიცირებინა წამებად და ისე წარემართა საქმე სასამართლოში. მართალია, სასამართლო ვერ დაამძიმებდა წარდგენილ ბრალს, (წამება უფრო მძიმე დანაშაულია, ვიდრე არაადამიანური მოპყრობა) თუმცა, ჩადენილი ქმედების გათვალისწინებით, სასამართლოს არ უნდა დაენიშნა¹⁷ 7 წლით თავისუფლების აღკვეთა, მაშინ როდესაც წამების შესაბამისი მუხლისთვის, ნაწილისთვის და პუნქტისთვის გათვალისწინებულია თავისუფლების აღკვეთა – ცხრიდან თხუთმეტ წლამდე.

საქალაქო სასამართლოს დასკვნები სრულად გაიზიარა სააპელაციო¹⁸ და უზენაესმა სასამართლოებმა.¹⁹

3. წამებისა და დამამცირებელი ან არაადამიანური მოპყრობის გამიჯვნა ოჯახში ძალადობისგან საქართველოს საერთო სასამართლოების პრაქტიკის მიხედვით

ბრალდების შესახებ დადგენილების მიხედვით, გ.კ. 2018 წლის სექტემბრიდან, გენდერული ნიშნითა და შეუწყნარებლობის მოტივით, სისტემატურ სიტყვიერ შეურაცხყოფას აყენებდა მეუღლეს ფ.ო.-ს. კერძოდ, ეუბნებოდა, რომ მას, როგორც მამაკაცს, უფლება ჰქონდა მოქცეოდა მეუღლეს საკუთარი შეხედულებისამებრ და ფ.ო. ვალდებული იყო დამორჩილებოდა მის ნებისმიერ მოთხოვნას და ემოქმედა მისი მითითებით. 2018 წლის ოქტომბერში, გ.კ.-მ, ეჭვიანობის ნიადაგზე, ფ.ო.-ს მუშტებით სცემა თავის არეში, რის შედეგად ფ.ო.-მ განიცადა ფიზიკური ტკივილი და ტანჯვა. ამავე წლის დეკემბერში, გ.კ.-მ სოფლის მიმდებარე ტერიტორიაზე მიიყვანა მეუღლე, რომლისგანაც, სხეულზე ხელებისა და ფეხების მრავალჯერადი დარტყმით, ითხოვდა, ეღიარებინა სავარაუდო სქესობრივი კავშირი და დაესახელებინა პარტნიორის ვინაობა. უარის მიღების შემდეგ, გ.კ.-მ, აღნიშნული კავშირის აღიარებისა და ამავე ურთიერთობის გამო, მისი დასჯის მიზნით, დაახლოებით 10 წუთის ინტერვალით, 3-5 წუთის განმავლობაში, ანთებული სიგარეტით მკერდისა და დუნდულოს არეში დაზიანებები მიაყენა ფ.ო.-ს, რომელმაც განიცადა ძლიერი ფიზიკური ტკივილი და ფსიქიკური ტანჯვა. გ.კ.-ს წარედგინა ბრალდება სსსკ-ს 126¹ მუხლის პირველი ნაწილით²⁰ და ამავე კოდექსის 11¹, 144¹ მუხლის პირველი ნაწილით.²¹

¹⁷ „არასათანადო მოპყრობაში მხილებული პირებისათვის სანქციის განსაზღვრა წარმოადგენს ეროვნული კანონმდებლობისა და სასამართლოების დისკრეციას. საერთაშორისო სტანდარტები არ იძლევა სანქციების რაიმე ფორმალურ ჩამონათვალს, რომელიც გამოყენებულ უნდა იქნეს წამების, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის ჩამდენ დამნაშავესთან მიმართებით“; CTP-ს აქტივობებთან დაკავშირებული მე-14 ზოგადი მოხსენება, CTP/Inf (2004) 28, პუნქტი 44; იხ. სვანიძე ე., არასათანადო მოპყრობა და დაუსჯელობასთან ბრძოლა, 17-18; საერთაშორისო სტანდარტები მოითხოვენ სასჯელი იყოს პროპორციული არასათანადო მოპყრობის სიმძიმესთან. იხ. Ali AND Ayse Duran v. Turkey, ECHR, (Application no. 42942/02), 8 April 2008.

¹⁸ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2020 წლის 27 ნოემბრის განაჩენი საქმეზე №1ბ/728-20.

¹⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2021 წლის 25 ივნისის განჩინება საქმეზე №23აპ-21.

²⁰ „ოჯახის ერთი წევრის მიერ ოჯახის სხვა წევრის მიმართ ძალადობა, სისტემატური შეურაცხყოფა, შანტაჟი ან დამცირება, რამაც გამოიწვია ფიზიკური ტკივილი ან ტანჯვა და რასაც არ მოჰყოლია ამ კოდექსის 117-ე, 118-ე ან 120-ე მუხლით გათვალისწინებული შედეგი“.

²¹ გურჯაანის რაიონული სასამართლოს 2019 წლის 16 ივლისის განაჩენი საქმეზე №1/45-19.

სასამართლოს გადაწყვეტილებით გ.კ. სსსკ-ს 126¹ მუხლის პირველი ნაწილით წარდგენილ ბრალდებაში გამართლდა (2018 წლის სექტემბერ-ოქტომბრის ეპიზოდი), ამავე კოდექსის 11¹, 144¹ მუხლის პირველი ნაწილით წარდგენილი ბრალდება კი, გადაკვალიფიცირდა ამავე კოდექსის 126¹ მუხლის პირველ ნაწილზე. საბოლოოდ, გ.კ. ცნობილ იქნა დამნაშავედ სსსკ-ს 126¹ მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენაში.²²

სასამართლომ განაჩენში გამართლებისა და გადაკვალიფიცირების მთავარ არგუმენტად მიუთითა დაზარალებულის მიერ უფლების გამოყენება, რომ არ მისცეს ჩვენება²³ ოჯახის წევრის მიმართ,²⁴ ხოლო სხვა მტკიცებულებები არ იყო საკმარისი გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტით გ.კ.-ს დამნაშავედ ცნობისათვის. მოცემულ შემთხვევაში პირველი ინსტანციის სასამართლომ ფაქტად მიიღო დაზარალებულის აღნიშნული პოზიცია და შეაფასა გ.კ.-ს ქმედება სხვა მტკიცებულებებთან მიმართებით, თუმცა, ყურადღების მიღმა დატოვა „ქალთა მიმართ ძალადობის პრევენციისა და აღკვეთის ღონისძიების შესახებ“ ევროპის საბჭოს კონვენციის მიდგომა, რომლის თანახმად, სისხლისსამართლებრივი დევნა არ უნდა იყოს მთლიანად დამოკიდებული მსხვერპლის მიერ შეტანილ განცხადებაზე ან საჩივარზე.²⁵ შესაბამისად, მას შემდეგ, რაც დაზარალებულმა არ მისცა ჩვენება, საბოლოოდ, არასწორად დაკვალიფიცირდა დამნაშავეს ქმედება.

აღნიშნული განაჩენის ანალიზისას განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს გ.კ.-ს მიმართ 11¹, 144¹ მუხლის პირველი ნაწილით წარდგენილი ბრალდების გადაკვალიფიცირება სსსკ-ს 126¹ მუხლის პირველ ნაწილზე. მართებულია პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიდგომა, როდესაც სასამართლოში არ დაკითხულა დაზარალებული, ფაქტობრივად შეუძლებელი გახდა იმის უტყუარად დადგენა, გ.კ.-ს ამგვარი მოპყრობა ემსახურებოდა თუ არა სპეციალურ მიზანს – მეუღლის მხრიდან ღალატის აღიარებას ან დასჯას, ურომლისოდაც არ არის გამოკვეთილი წამების შემადგენლობისათვის სავალდებულო სპეციალური მიზანი – ინფორმაციის ან აღიარების მიღება, პირის დაშინება ან იძულება ანდა პირის დასჯა მის მიერ ჩადენილი ან სავარაუდოდ ჩადენილი ქმედებისათვის. შესაბამისად, ამ შემთხვევაში დანაშაულის წამებით კვალიფიკაცია გამოირიცხა, თუმცა, არ მოხდა გ.კ.-ს მიერ ჩადენილი ქმედების ხასიათის, ინტენსივობისა და მძიმე შედეგის გათვალისწინება და გ.კ. დამნაშავედ იქნა ცნობილი მხოლოდ ოჯახური ძალადობის ჩადენისათვის.

პირველი ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილება სრულად გაიზიარა სააპელაციო სასამართლომაც.²⁶

²² გურჯაანის რაიონული სასამართლო 2019 წლის 16 ივლისის განაჩენი საქმეზე №1/45-19.

²³ ზოგადად, რა განაპირობებს ოჯახურ დანაშაულის საქმეებზე დაზარალებულების მხრიდან ჩვენების მიუცემლობა, ცალკე კვლევას საჭიროებს. დაზარალებულები, რომელთა მიმართ მეუღლეების მხრიდან არაერთგზის ხორციელდება ძალადობრივი ქმედებები, გამოძიების ფარგლებში აძლევენ დეტალურ ინფორმაციას პროცესის მწარმოებელ ორგანოს, თუმცა, სასამართლო პროცესებზე უარს აცხადებენ ჩვენების მიცემაზე. სავარაუდოა, რომ აღნიშნული პირები ფსიქოლოგიური თუ სხვა ტიპის ძალადობის მსხვერპლნი კვლავ არიან.

²⁴ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 49-ე მუხლის პირველი ნაწილის „დ“ ქვეპუნქტით „მოწმეს უფლება აქვს: ... დ) არ მისცეს ჩვენება, რომელიც დანაშაულის ჩადენაში ამხელს მას ან მის ახლო ნათესავს...“. ამავე კოდექსის მე-3 მუხლის მე-2 ნაწილით, „ახლო ნათესავი – მშობელი, მშვილებელი, შვილი, მინდობით აღსაზრდელი, პაპა, ბებია, შვილიშვილი, და, ძმა, მეუღლე (მათ შორის, განქორწინებული)“.

²⁵ „ქალთა მიმართ ძალადობის პრევენციისა და აღკვეთის ღონისძიების შესახებ“ ევროპის საბჭოს კონვენცია, 2011, მუხლი 55.

²⁶ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2019 წლის 10 დეკემბრის განაჩენი საქმეზე №1ბ/1819-19.

საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ ზემოაღნიშნულ საქმეზე ნაწილობრივ დააკმაყოფილა სახელმწიფო ბრალმდებლის საკასაციო საჩივარი (პროკურორი გ.კ.-ს დამნაშავედ ცნობას წამების მუხლით ითხოვდა), ზუსტად შეაფასა საქმეში არსებული მტკიცებულებები და გ.კ.-ს ქმედება ნაცვლად ოჯახური ძალადობისა, დააკვალიფიცირა არაადამიანური მოპყრობით, ხოლო პირველ ეპიზოდში (2018 წლის სექტემბერ-ოქტომბრის ფაქტი), როგორც წინა ინსტანციებმა, უცვლელად დატოვა. საკასაციო პალატამ მიიჩნია, რომ გ.კ.-ს მიერ ჟ.ო.-სთვის მიყენებული დაზიანებები, რამაც გამოიწვია დაზარალებულის ძლიერი ტკივილი (ფიზიკური და ფსიქიკური) და ტანჯვა, გასცდა ოჯახური ძალადობის ფარგლებს და მიაღწია სისასტიკის იმ ზღვარს, რაც წარმოადგენს არაადამიანურ მოპყრობას, დანაშაული, გათვალისწინებული სსსკ-ს 11¹, 144³ მუხლის პირველი ნაწილით.²⁷

სავარაუდოდ, უზენაესი სასამართლოს აღნიშნული დასკვნა სრულად გამომდინარეობდა საქმეზე შეკრებილი მტკიცებულებებიდან, კერძოდ: დაზარალებულისთვის მიყენებული დაზიანებები, მათ შორის, სხეულზე არსებული არაერთი სიგარეტიტ დამწვრობა ნორმალური ფიზიკური განვითარებისა და ჯანმრთელობის მქონე ადამიანისათვის ძლიერი ფიზიკური და ფსიქიკური ტკივილის გამომწვევი იქნებოდა. ამასთან, უტყუარად დადგინდა, რომ ჟ.ო. მიყენებული დაზიანებებისგან ჰქონდა გაუსაძლისი ტკივილი. ასევე, დადასტურდა, რომ დაზარალებული ძალადობის შემდგომ იყო სტრესში, უჭირდა საუბარი, დასჭირდა ფსიქიატრის დახმარება, ანუხებდა პოსტტრავმული მოუსვენრობა, შფოთვა და განწირულობის შეგრძნება, რაც ცალსახად მიუთითებდა მსხვერპლის მიერ განცდილ ფსიქიკურ ტკივილსა და მორალურ ტანჯვაზე, რის გამოც, უზენაესმა სასამართლომ სწორად მოახდინა გ.კ.-ს ქმედების სამართლებრივი შეფასება.

განსხვავებული ვითარებაა მორიგ განსახილველ საქმეში, რომელშიც გ.გ.-ს, სხვა დანაშაულებთან ერთად, ბრალი დაედო 11¹, 144³ მუხლის პირველი ნაწილით. გ.გ.-ს ქმედებები არაადამიანური მოპყრობის ნაწილში გამოიხატა შემდეგში: ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში, გ.გ. მეუღლეს, ფ.რ.-ს მუდმივად ლანძღავდა უმიზეზოდ, ყოველდღიურად აფურთხებდა სახეში და ამცირებდა, რის შედეგადაც დაზარალებული განიცდიდა ფსიქოლოგიურ ტანჯვას. ასევე ხშირად აყენებდა ფიზიკურ შეურაცხყოფას. კერძოდ, ხელი მოუჭირა ყელში და შეანჯღრია, მარჯვენა მკლავზე და სახის არეში დაარტყა მუშტი, რის შედეგადაც იგი წაიქცა. ნაქცეულს ტანზე დააჯდა და ორივე ხელი ძლიერად მოუჭირა ყელში. დაზარალებულს სუნთქვა შეეკრა და თვალთ დაუბნელდა, თუმცა, შეძლო მკერდის არეში კბენა, ისარგებლა დროებით ხელის გაშვებით და მოახერხა საძინებელ ოთახში გაქცევა. გ.გ. უკან გაჰყვა და სახეში გაშლილი ხელი გაარტყა. დაზარალებული საწოლზე დაეცა. მას ერთი ხელით ორივე ხელი გაუკავა, მეორით კი ანთებული სიგარეტი დაადო მარჯვენა ფეხის ბარძაყზე და დაწვა. ფ.რ.-მ კვლავ შეძლო თავის დაღწევა და გაიქცა დახმარების სათხოვნელად, თუმცა, გ.გ. კვლავ ცდილობდა მის შეჩერებას და ტანის არეში დაარტყა მუშტები. ზემოჩამოთვლილი ძალადობრივი ქმედებების შედეგად ფ.რ.-მ განიცადა ძლიერი ფიზიკური ტკივილი.²⁸

საქმის ზეპირი მოსმენით განხილვისას ფ.რ.-მ ახლო ნათესავის – გ.გ.-ს წინააღმდეგ ჩვენების მიცემაზე უარი განაცხადა. სასამართლომ განმარტა, რომ დაზარალებულის მხრიდან

²⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2020 წლის 10 აპრილის განაჩენი საქმეზე №149აპ-20.

²⁸ თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2021 წლის 31 მარტის განაჩენი საქმეზე №1/4615-20.

ჩვენების მიცემაზე უარის თქმა აპრიორი ბრალდებულის უდანაშაულობას არ გულისხმობდა. დაზარალებულის მხრიდან ასეთი ქმედება, შესაძლოა, განპირობებული ყოფილიყო არაერთი ფაქტორით, მათ შორის, მსხვერპლის ემოციური დამოკიდებულებით მისი ოჯახის წევრი არ მიეცეს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში და სხვა.

მოცემულ შემთხვევაში სასამართლომ ყურადღება მიაქცია დაზარალებულის ქცევას დანაშაულის ჩადენის შემდეგ, რომელმაც ხელი შეუწყო ობიექტურ გამოძიებას – თავად მიმართა პოლიციას დანაშაულის შესახებ შეტყობინებით, გამოძიებას მისცა არაერთი ჩვენება, ძალადობის კვალის აღმოსაჩენად ჩაიტარა სამედიცინო ექსპერტიზა, თავად წარუდგინა გამოძიებას ბრალდებულის შესაძლო მამხილებელი მასალები, მონაწილეობა მიიღო საგამოძიებო ექსპერიმენტის ოქმში, მიუთითა ადგილი, სადაც ბრალდებულმა მასზე იძალადა ფიზიკურად, მიანვა სიგარეტი და დაემუქრა სიცოცხლის მოსპობით. ფ.რ.-მ ნებაყოფლობით მიიღო მონაწილეობა ფსიქოლოგიურ ექსპერტიზაში, მისი ამგვარი ქცევა ნამდვილად იყო მიმართული სისხლის სამართლის საქმეზე ქვეყნის დადგენისკენ, თუმცა, მის მიერ სასამართლოში ჩვენების არმიცემა ნამდვილად ჰგავდა ოჯახში ძალადობის მსხვერპლის ქცევას, რომელმაც, გასული დროის გათვალისწინებით, აპატიო მოძალადეს, მის მიმართ ასეთი პოზიციის დაკავებითა და სასამართლოში ჩვენების არმიცემით შეეცადა მეუღლისთვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის თავიდან აცილებას ან/და მომავალი საფრთხის განეიტრალებას. შესაბამისად, სასამართლომ გ.გ. ცნო დამნაშავედ ყველა წარდგენილ ბრალდებაში.²⁹

უნდა აღინიშნოს, რომ სასამართლოს მსჯელობა, შესაძლოა, მართლაც გამომდინარეობდეს ჩადენილი დანაშაულის ხასიათიდან, მაგრამ როდესაც დაზარალებული არ აძლევს ჩვენებას, მნიშვნელოვანია, სხვა მტკიცებულების შეფასება გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტით პირის დამნაშავედ ცნობისათვის.

საქალაქო სასამართლოს განაჩენში აღწერილი ფაქტობრივი გარემოებები და გამოტანილი დასკვნები სრულად გაიზიარა სააპელაციო სასამართლომ და უცვლელად დატოვა განაჩენი გ.გ.-ს მიმართ.³⁰

საქართველოს უზენაეს სასამართლოს განაჩენით კი, გ.გ.-ს ქმედება სსსკ-ს 11¹,144³ მუხლის პირველი ნაწილიდან გადაკვალიფიცირდა ამავე კოდექსის 126¹ მუხლის პირველ ნაწილზე.³¹

საკასაციო სასამართლომ დეტალურად გაანალიზა როგორც გ.გ.-სთვის წარდგენილი ბრალდება, რომელიც მოიცავდა: როგორც ფსიქოლოგიურ ტანჯვას, ასევე ფიზიკურ შეურაცხყოფას, ამასთან, ცალ-ცალკე შეაფასა ფსიქოლოგიური ტანჯვისა და ფიზიკური შეურაცხყოფის დამადასტურებელი მტკიცებულებები.

ფსიქოლოგიურ ტანჯვასთან მიმართებით, ბრალდების მხარის მიერ წარმოდგენილი მტკიცებულებები სასამართლომ არ მიიჩნია პირის დამნაშავედ ცნობისათვის, ვინაიდან მოცემული ბრალდების ეს ნაწილი დასტურდებოდა მხოლოდ სასამართლო-ფსიქოლოგიური ექსპერტიზის დასკვნით, რომლის თანახმადაც, დაზარალებულმა განიცადა ფსიქოლოგიური

²⁹ თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2021 წლის 31 მარტის განაჩენი საქმეზე №1/4615-20.

³⁰ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2021 წლის 21 ივნისის განაჩენი საქმეზე №1ბ/705-21.

³¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2021 წლის 28 სექტემბრის განაჩენი საქმეზე №682აპ-21.

ტანჯვა. სხვა მტკიცებულება, საქმის მასალებში არ მოიპოვებოდა. მსჯავრდებულისა და დაზარალებულის მეზობლებმა, ჩვენების მიცემის დროს მიუთითეს, რომ შემთხვევის დღის გარდა სხვა დროს, მათი სახლიდან არ გაუგიათ იმგვარი ხმაური, რომ მათთან ასულიყვნენ. რაც შეეხება სხვა მონმეებს, საკასაციო სასამართლომ აღნიშნა, რომ ისინი უშუალოდ არ შესწრებთან ძალადობის მიყენების ფაქტს და მხოლოდ ირიბი ფორმით, თავად დაზარალებულის ნაამბობიდან გამომდინარე, მიუთითებენ დანაშაულებრივ ქმედებებზე. თავის მხრივ, ფ.ჩ.-მ, როგორც აღინიშნა, მეუღლის წინააღმდეგ სასამართლოს არ მისცა ჩვენება.³²

რაც შეეხება ფიზიკურ შეურაცხყოფას, საკასაციო საჩივარში ადვოკატი აღნიშნავდა, რომ დაცვის მხარისათვის დავის საგანს არ წარმოადგენდა ფაქტი, რომ გ.გ.-მ ჩაიდინა ოჯახში ძალადობა, მაგრამ კატეგორიულად გამორიცხა სიგარეტით განზრახ მისი დანვისა და დამამცირებელი, არაადამიანური მოპყრობის ფაქტები. სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნის თანახმად, ფ.ჩ.-ს პირადი შემონმებისას აღენიშნებოდა დაზიანებები, რომელიც მიეკუთვნებოდა სხეულის დაზიანებათა მსუბუქ ხარისხს, ჯანმრთელობის მოუშლელად. რაც შეეხება საგამოძიებო ექსპერიმენტის ოქმს, დაზარალებულმა აღიდგინა მომხდარი ფაქტები და მიუთითა იმ ადგილებზე, სადაც გ.გ. სიცოცხლის მოსპობით ემუქრებოდა და ფიზიკურ შეურაცხყოფას აყენებდა. მიუხედავად იმისა, რომ ფ.ჩ.-მ სასამართლო სხდომაზე მეუღლის წინააღმდეგ ჩვენება არ მისცა, პირველი ინსტანციის და სააპელაციო სასამართლოებმა საგამოძიებო ექსპერიმენტის ოქმი გაიზიარეს და ვინაიდან საგამოძიებო ექსპერიმენტის ოქმში გადმოცემული იყო მხოლოდ დაზარალებულის ჩვენება, იგი ბრალის დამადასტურებელ მტკიცებულებად მიჩნევის საფუძველი ვერ გახდა.

საკასაციო სასამართლომ მოცემულ საქმეზე მოიხმო ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკა, რომლის თანახმად, „არასათანადო მოპყრობამ უნდა მიაღწიოს მინიმალურ ზღვარს, რათა მოხდეს მე-3 მუხლის მოქმედების სფეროში. ამ მინიმუმის შეფასება შემთხვევაში: იგი დამოკიდებულია საქმის ყველა გარემოებაზე, კერძოდ, ისეთებზე, როგორებიცაა: მოპყრობის ხანგრძლივობა, მისი ფიზიკური და სულიერი შედეგები და ზოგიერთ შემთხვევაში სქესი, ასაკი, მსხვერპლის ჯანმრთელობა და მდგომარეობა“.³³ ამასთან, „არასათანადო მოპყრობის პრეტენზიები გამყარებული უნდა იქნეს შესაბამისი მტკიცებულებებით“.³⁴ სასამართლო, წარმოდგენილი მტკიცებულებების შეფასების მიზნით, ადგენს მტკიცების სტანდარტს – „გონივრულ ეჭვს მიღმა,“ მაგრამ დამატებით აღნიშნავს, რომ ასეთი მტკიცება შესაძლებელია გამომდინარეობდეს საკმარისად ძლიერი, ნათელი და ურთიერთკავშირში მყოფი დასკვნებიდან ან ანალოგიური, უტყუარი ფაქტების აღქმიდან.³⁵

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, საქმეზე წარმოდგენილი მტკიცებულებებით ვერ დაკმაყოფილდა სსსკ-ს 11¹, 144³ მუხლის პირველი ნაწილის დისპოზიციით გათვალისწინებულ პირობები. ქმედების ამ მუხლით კვალიფიკაციისათვის (დამცირება, იძულება, არაადამიანური, პატივისა და ღირსების შემლახველ მდგომარეობაში ჩაყენება) დაზარალებულში უნდა ინვედეს ძლიერ ფიზიკურ, ფსიქიკურ ტკივილს ან მორალურ ტანჯვას, რაც ამ შემთხვევაში არ გამოკვეთილა, მაგრამ უტყუარად დადასტურდა გ.გ.-ს მიერ ფ.ჩ.-სთვის მხო-

³² იქვე.

³³ იხ. Labita v. Italy, ECHR, (Application no. 26772/95), 6 April 2000.

³⁴ იხ. იქვე.

³⁵ იხ. Ireland v. The United Kingdom, ECHR, (Application no. 5310/71), 18 January 1978.

ლოდ ფიზიკური შეურაცხყოფის მიყენების ფაქტი (გარდა სიგარეტით მისი განზრახ დანვისა), რის გამოც საკასაციო პალატამ, სსსკ-ს 11¹, 144³ მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული ბრალდება მართებულად გადააკვალიფიცირა ამავე კოდექსის 126¹ მუხლის პირველ ნაწილზე, რომლის ქმედების შემადგენლობის ყველა ნიშანი გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტით იყო დადასტურებული.

სავარაუდოდ, უზენაესი სასამართლოს აღნიშნული დასკვნა გამომდინარეობდა იმ ფაქტიდან, რომ თავად დაცვის მხარემაც არ უარყო გ.გ.-ს მხრიდან მეუღლეზე ფიზიკური ძალადობა. ამასთან, მეზობლების ჩვენებებითაც დადასტურდა გ.გ.-ს სახლში კონფლიქტისა და აღელვებული დაზარალებულის ყოფნის ფაქტი, ხოლო სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნის თანახმად, ფ.რ.-ს სხეულზე არსებული დაზიანებები მიეკუთვნებოდა მსუბუქ ხარისხს, ჯანმრთელობის მოუშლელად. შესაბამისად, როცა არ არსებობდა დაზარალებულის ჩვენება სასამართლო სხდომაზე, გ.გ.-ს ქმედება წარმოადგენს ოჯახური ძალადობის კლასიკურ მაგალითს.

რაც შეეხება მომდევნო საქმეს, პირის ბრალდების შესახებ დადგენილებით ზ.მ.-ს ბრალი დაედო შემდეგი დანაშაულების ჩადენისათვის: სსსკ-ის 11¹, 126-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „კ“ ქვეპუნქტით³⁶ და ამავე კოდექსის 11¹, 144³ მუხლის პირველი ნაწილით. ზ.მ.-ს ქმედება არაადამიანური მოპყრობის ნაწილში გამოიხატა შემდეგში: თანაცხოვრების პერიოდში, საცხოვრებელ ბინაში, გენდერული შეუწყნარებლობის მოტივით, ზ.მ. სისტემატურად აყენებდა სიტყვიერ შეურაცხყოფას მეუღლეს – ი.მ.-ს, ამცირებდა, აფურთხებდა და აიძულებდა, დაეჩოქა მის წინაშე, რის შედეგადაც ეს უკანასკნელი განიცდიდა მორალურ ტანჯვას და ფსიქიკურ ტკივილს. მტკიცებულებების ურთიერთშეჯერებისა და ანალიზის შედეგად, სასამართლომ განაჩინა დაადგინა, რომ ზ.მ. მეუღლეს თანაცხოვრების პერიოდში, სისტემატურად ამცირებდა და შეურაცხყოფდა მას გენდერული დისკრიმინაციის მოტივით, თუმცა, წარმოდგენილი მტკიცებულებებით არ დადასტურდა ბრალდებულის მიერ ამგვარ ქმედებათა ის სიძლიერე და ხარისხი, რაც დაზარალებულის ძლიერი ფიზიკური, ფსიქიკური ტკივილის ან მორალური ტანჯვის გამომწვევი იქნებოდა.³⁷

სასამართლომ გადაწყვეტილებაში ზღვარი გაავლო არაადამიანურ მოპყრობასა და ოჯახურ ძალადობას შორის და მიუთითა, რომ დამამცირებელი და არაადამიანური მოპყრობის ობიექტური მხარე – პირის დამცირება, იძულება, არაადამიანურ, ღირსებისა და პატივის შემლახავ მდგომარეობაში ჩაყენება, გამოიხატება ქმედებაში, შედეგში და მიზეზობრივ კავშირში ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის.³⁸

სასამართლომ ასევე განმარტა, რომ კანონმდებლის მიერ კრიმინალიზებულია ოჯახში ძალადობა, რომელიც გულისხმობს ოჯახის ერთი წევრის მიერ მეორის კონსტიტუციური უფლებებისა და თავისუფლებების დარღვევას ფიზიკური, ფსიქოლოგიური, ეკონომიკური, სექსუალური ძალადობით ან იძულებით. შეურაცხყოფა არის სხვისი პატივისა და ღირსების განზრახ დამცირება, გამოხატული უნესო ფორმით. მოცემულ შემთხვევაში, ბრალდებულის მიერ ადგილი ჰქონდა მეუღლის სისტემატურ შეურაცხყოფასა და დამცირებას, რაც დადასტურ-

³⁶ „...სისტემატური ცემა ან სხვაგვარი ძალადობა, რამაც დაზარალებულის ფიზიკური ან ფსიქიკური ტანჯვა გამოიწვია, მაგრამ არ მოჰყოლია ამ კოდექსის 117-ე ან 118-ე მუხლით გათვალისწინებული შედეგი... ჩადენილი არასრულწლოვნის თანდასწრებით, მისივე ოჯახის წევრის მიმართ“.

³⁷ თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2019 წლის 6 სექტემბრის განაჩენი საქმეზე №1/1564-19.

³⁸ იქვე.

რებული იყო დაზარალებულის შეტყობინებით, რომელშიც ის მიუთითებდა, რომ მეუღლის ზემოქმედების შედეგად განიცდიდა ფსიქოლოგიურ ტანჯვას, მისი ამგვარი ქმედებები გრძელდებოდა წლები და ჰქონდა სისტემატური ხასიათი. აღნიშნული სრულ თანხვედრაში აღმოჩნდა აუდიოჩანაწერებთან, რომელთა მიხედვითაც, რიგ შემთხვევაში საყოფაცხოვრებო საკითხებზე წარმოშობილი უთანხმოების ნიადაგზე ან უმიზეზოდ, ბრალდებული სისტემატურად ამცირებდა დაზარალებულს, აყენებდა სიტყვიერ შეურაცხყოფას, აკინებდა, მიმართავდა უნაწიური სიტყვებით, ლანძღავდა, აბუჩად იგდებდა. ასევე, აკინებდა დაზარალებულის ოჯახის წევრებს, დასცინოდა და ირონიით მოიხსენიებდა მის კუთხურ წარმომავლობას, უყვებოდა სხვა ქალთან სქესობრივი ურთიერთობის დეტალებზე. აუდიოჩანაწერების შინაარსით გაირკვა, რომ ბრალდებული დაზარალებულს მიუთითებდა, რომ მას არ შეეძლო დამოუკიდებლად გადაწყვეტილების მიღება და არ ჰქონდა თავისუფალი მოქმედების უფლება. სასამართლომ ყურადღება მიაქცია იმ გარემოებას, რომ ზ.მ.-ს მრისხანება გამოიწვია იმ ფაქტმა, რომ შვილმა, რომელიც 15 წლის იყო, თავად მოიძია საკვები, თუმცა, ეს საქმე მხოლოდ ქალის ვალდებულად მიაჩნდა. გარდა ამისა, მოწმე ლ.გ.-მ, რომელსაც ბრალდებულისა და დაზარალებულის ოჯახიდან კონფლიქტის ხმა ხშირად ესმოდა, დაზარალებულისგან შეიტყო, რომ მეუღლე სისტემატურად ამცირებდა და შეურაცხყოფდა. სასამართლოსთვის ღირებული ინფორმაციის შემცველი აღმოჩნდა ორი მოწმის გამოკითხვის ოქმებში დაფიქსირებული ინფორმაცია, რომ ბრალდებული სახლში მისვლის შემდეგ მასწავლებელი (დაზარალებული) ოთახში აღელვებული დაბრუნდა და ველარ შეძლო გაკვეთილის გაგრძელება. მართალია, სასამართლო-ფსიქოლოგიური ექსპერტიზის დასკვნით, დადგინდა, რომ ი.მ.-ს არ განუცდია ფსიქოლოგიური ტანჯვა, თუმცა, ამავე დასკვნის თანახმად, დაზარალებული ყურადღებას ამახვილებდა ზ.მ.-ს აგრესიულ გამოხატულებებსა და ძალადობის ფაქტებზე, რის გამოც ისინი ერთად აღარ ცხოვრობენ, რაც ადასტურებს ზ.მ.-ს მხრიდან მეუღლის მიმართ სისტემატურ შეურაცხყოფასა და დამცირებას.³⁹

აქვე, სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განაჩენზე, რომლის თანახმადაც, იმისათვის, რომ დადგინდეს პირის უკანონო ქმედებებმა გამოიწვია თუ არა დაზარალებულის ტანჯვა, აუცილებელი არ არის სასამართლო-ფსიქოლოგიური ექსპერტიზის დასკვნის არსებობა, ეს საკითხი წარმოადგენს სასამართლოს შეფასების საგანს – საქმის ფაქტობრივი გარემოებებიდან და წარმოდგენილი მტკიცებულებების ანალიზიდან გამომდინარე.⁴⁰

საბოლოოდ, სასამართლომ მიიჩნია, რომ საქმის არსებითი განხილვისას არ დადასტურდა ზ.მ.-ს მიმართ შერაცხული ბრალდება დამამცირებელი და არაადამიანური მოპყრობის ნაწილში, თუმცა, ამავდროულად, საქმეში არსებული რელევანტური, დასაშვები და უტყუარი მტკიცებულებების საფუძველზე, სასამართლომ ცალსახად დადასტურებულად მიიჩნია, რომ ზ.მ. მეუღლეს სისტემატურად შეურაცხყოფდა და ამცირებდა, რამაც გამოიწვია დაზარალებულის ტანჯვა, რის გამოც სასამართლომ ზ.მ.-სთვის ბრალად შერაცხული ქმედება სსსკ-ს 11¹, 144³ მუხლიდან გადააკვალიფიცირა სსსკ-ის 126¹ მუხლზე, შესაბამისად, გამართლდა ბრალად წარდგენილ ამავე კოდექსის 126-ე მუხლში.

³⁹ თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2019 წლის 6 სექტემბრის განაჩენი საქმეზე №1/1564-19.

⁴⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2019 წლის 5 აპრილის განაჩენი საქმეზე №617აპ-18.

უნდა აღინიშნოს, რომ ზ.მ.-ს ბრალდების საქმეზე ზ.მ.-ს ქმედებები გამოხატული სიტყვიერ შეურაცხყოფაში, არ იყო იმ ინტენსივობისა და აღქმადობის, რომ გამოენვია დაზარალებულში დაუძლეველი ტანჯვის განცდა. რაც შეეხება ჩანაწერებში არსებულ დამამცირებელ სიტყვებს: „დაიჩოქე“, „მონა ხარ“ და ა.შ., აღნიშნული პირველი ინსტანციის სასამართლომ მართებულად განიხილა გენდერული დისკრიმინაციის კონტექსტში და, მიუხედავად ერთი შეხედვით მისი მსგავსებისა, სსსკ-ს 144³ მუხლის შემადგენლობასთან, არ მიიჩნია დამამცირებელ და არაადამიანურ მოპყრობად, რომლის ინტენსივობა და ტანჯვის ხარისხი ნამებასთან მიახლოებული შეიძლება ყოფილიყო. უნდა აღინიშნოს, რომ ყველა ზემოხსენებული მტკიცებულებები ბრალდებულის მხრიდან დაზარალებულის მიმართ ზემოქმედების იმგვარ ფორმებზე მიუთითებდნენ, როგორცაა – სისტემატური დამცირება. ვინაიდან სსსკ-ს 144³ მუხლი ამავე კოდექსის 126¹ მუხლისაგან განსხვავდება ზემოქმედების სიმძიმისა და შედეგის ხარისხით, მოცემულ შემთხვევაში, ზ.მ.-ს მიერ მეუღლის მიმართ განხორციელებული დამცირებისა და შეურაცხყოფის მიზნით მიყენებული ზემოქმედებები, თავისი სიძლიერით მართლაც ვერ გამოიწვევდა დაზარალებულის ტანჯვის იმ ხარისხს, რომელიც აუცილებელია ქმედების სსსკ-ს 144³ მუხლით კვალიფიკაციისთვის, მით უფრო, იმ ვითარებაში, როდესაც დაზარალებულმა სასამართლოს არ მისცა ჩვენება მის მიერ განცდილი ფსიქიკური ტკივილისა და მორალური ტანჯვის შესახებ. შესაბამისად, სრულად მისაღებია თბილისის საქალაქო სასამართლოს მსჯელობა კვალიფიკაციის ნაწილში.

საქალაქო სასამართლოს განაჩენში გამოტანილი დასკვნები მართებულად გაიზიარა სააპელაციო⁴¹ და საქართველოს უზენაესმა სასამართლოებმა.⁴²

4. დასკვნა

წინამდებარე სტატიით მკითხველი გაეცნო როგორც ეროვნული, ასევე ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს იმ საქმეთა მოკლე შინაარსს და მათ პრობლემებსა თუ განმარტებებს, რომლებიც შეეხება ნამებას და დამამცირებელ ან არაადამიანური მოპყრობის ოჯახური ძალადობის კატეგორიის საქმეებში.

აუცილებელია, ნამებისა და არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის გამიჯვნა როგორც ერთმანეთისგან, ასევე სხვა დანაშაულებებისგან. საკამათო არ არის ის საკითხიც, რომ ადგილობრივი სასამართლოების გადაწყვეტილებებში გაზიარებულ უნდა იქნას ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკაც. წინააღმდეგ შემთხვევაში, განხილული დანაშაულების სიმძიმიდან გამომდინარე, შესაძლოა, სხვაგვარი ქმედება და შემდგომ მისი არასწორი კვალიფიკაცია, დიდი ზიანის მომტანი იყოს, როგორც ბრალდებულ/მსჯავრდებულისთვის, ასევე დაზარალებულისთვის და ზოგადად, მართლმსაჯულების ინტერესებისთვის.

დასკვნის სახით, შეიძლება ითქვას, რომ, საკვლევი თემის ირგვლივ, ქართული სასამართლო პრაქტიკა, კანონმდებლობის მსგავსად, არც თუ ისე დიდი ხნის წინ დაიწყო, შესაბამისად, არსებობს აზრთა სხვადასხვაობა, რაც ზემოთგანხილულ სასამართლო გადაწყვეტილებებშიც ნათლად გამოჩნდა. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ საქართველოს საერთო სასამართლო-

⁴¹ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2019 წლის 29 ნოემბრის განაჩენი საქმეზე №18/1617-19.

⁴² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2020 წლის 25 ივნისის განჩინება საქმეზე №107აპ-20.

ების პრაქტიკა, ამ კუთხით, ადგას განვითარების გზას. ამასთან, პრაქტიკასთან ერთად, საკითხები საჭიროებს მეტ თეორიულ კვლევას, სამართლებრივი პრობლემების წარმოჩენისა და მათი მინიმუმამდე დაყვანისა თუ აღმოფხვრისთვის.

ბიბლიოგრაფია:

1. „ქალთა მიმართ ძალადობის პრევენციისა და აღკვეთის ღონისძიების შესახებ“ ევროპის საბჭოს კონვენცია, 2011.
2. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი.
3. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი.
4. ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია.
5. ბობაშვილი ბ., ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი, თბ., 2004, 151.
6. დვალაძე ი., ხარანაული ლ., თუმანიშვილი გ., ნიქარიშვილი კ., ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულები საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით, 2019, 151.
7. ლეკვეიშვილი მ., მამულაშვილი გ., თოდუა ნ., სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, წიგნი I, ნაწილი პირველი, თბ., 2023.
8. მამალაძე ე., დათეშიძე ნ., წამების აკრძალვა: ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 და მე-6 მუხლებით გათვალისწინებული სტანდარტების ასახვა ეროვნულ სასამართლო პრაქტიკაში, თბ., 2019.
9. სვანიძე ე., არასათანადო მოპყრობის ეფექტიანი გამოძიება, ევროპული სტანდარტების სახელმძღვანელო პრინციპები, თბ., 17-18, 133.
10. წამების აკრძალვა, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლის განხორციელება, გზამკვლევი, თბ., 2005.
11. ბოლნისის რაიონული სასამართლოს 2018 წლის 13 ნოემბრის განაჩენი საქმეზე №1/112-18.
12. გურჯაანის რაიონული სასამართლოს 2019 წლის 16 ივლისის განაჩენი საქმეზე №1/45-19.
13. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2019 წლის 29 მარტის განაჩენი საქმეზე №1ბ/219-19.
14. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2020 წლის 27 ნოემბრის განაჩენი საქმეზე №1ბ/728-20.
15. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2019 წლის 10 დეკემბრის განაჩენი საქმეზე №1ბ/1819-19.
16. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2021 წლის 21 ივნისის განაჩენი საქმეზე №1ბ/705-21.
17. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2019 წლის 29 ნოემბრის განაჩენი საქმეზე №1ბ/1617-19.
18. თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2020 წლის 9 მარტის განაჩენი №1/4381-19.
19. თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2021 წლის 31 მარტის განაჩენი საქმეზე №1/4615-20.
20. თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2019 წლის 6 სექტემბრის განაჩენი საქმეზე №1/1564-19.
21. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2019 წლის 1 ნოემბრის განაჩენი საქმეზე №356აპ-19.
22. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2021 წლის 25 ივნისის განჩინება საქმეზე №23აპ-21.

23. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2020 წლის 10 აპრილის განაჩენი საქმეზე №149აპ-20.
24. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2021 წლის 28 სექტემბრის განაჩენი საქმეზე №682აპ-21.
25. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2019 წლის 5 აპრილის განაჩენი საქმეზე №617აპ-18.
26. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2020 წლის 25 ივნისის განჩინება საქმეზე №107აპ-20.
27. Ali and Ayse Duran v. Turkey, ECHR, (Application no. 42942/02), 8 April 2008.
28. Bouyid v. Belgium, ECHR, (Application no. 23380/09), 28 September 2015.
29. Gäfgen v. Germany, ECHR, (Application no. 22978/05), 30 June 2008.
30. Ireland v. The United Kingdom, ECHR, (Application no. 5310/71), 18 January 1978.
31. Labita v. Italy, ECHR, (Application no. 26772/95), 6 April 2000.
32. Pretty v. The United Kingdom, ECHR, (Application no. 2346/02), 29 April 2002.